

URBANIZATSIYA JARAYONIDA QADRIYATLARNING EKOLOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Abdunazarov Lutfillo Mamanovich

Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori

Qo‘qon universiteti dotsenti

l.m.abdunazarov@kokanduni.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18982247>

Annotatsiya: O‘zbekistonda urbanizatsiya tezlashmoqda, bu ekologik jihatdan noqulay oqibatlariga sabab bo‘lmoqda. Maqolada urbanizatsiya kamchiliklari ekologik madaniyatni rivojlantirish ehtiyojini keltirib chiqaradiganligi ko‘rsatiladi, qadriyatlarining bu jarayondagi roli misollar bilan tahlil qilinadi. Qadriyatlarining ekologik ongini shakllantirishdagi o‘rni ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: urbanizatsiya, ekologik madaniyat, qadriyatlar, O‘zbekiston, rivojlanish, atrof-muhit, Yangi O‘zbekiston, ta’lim, faylasufa, qadriyatlar roli, barqarorlik, ekologik ong.

Abstract: Urbanization is accelerating in Uzbekistan, which is causing unfavorable ecological consequences. The article shows that the shortcomings of urbanization create the need to develop ecological culture, and the role of values in this process is analyzed with examples. The role of values in the formation of ecological consciousness is emphasized.

Keywords: urbanization, ecological culture, values, Uzbekistan, development, environment, New Uzbekistan, education, philosophy, the role of values, sustainability, ecological consciousness.

Аннотация: Урбанизация в Узбекистане ускоряется, что приводит к неблагоприятным экологическим последствиям. В статье показано, что недостатки урбанизации создают необходимость развития экологической культуры, и на примерах анализируется роль ценностей в этом процессе. Подчеркивается роль ценностей в формировании экологического сознания.

Ключевые слова: урбанизация, экологическая культура, ценности, Узбекистан, развитие, окружающая среда, Новый Узбекистан, образование, философия, роль ценностей, устойчивость, экологическое сознание.

Kirish.

O‘zbekistonda urbanizatsiya jarayonlari intensiv rivojlanmoqda. Toshkent, Samarqand va boshqa shaharlarda aholi 2020–2025 yillarda 25% ga ortgan, qurilish maydoni 40% kengaygan [1; 11]. Bu iqtisodiy foyda keltirsa-da, ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda: shahar havosida PM2.5 zotiklari normaning 2–3 baravari, chiqindi poligonlari to‘liq bo‘lgan [1; 16]. Prezident Sh.Mirziyoev: «Urbanizatsiyani rivojlantirishda ekologik qadriyatlarni saqlash – millat ma’naviyligining belgisi» deb ta’kidlagan [2; 12]. Urbanizatsiya kamchiliklari – yashil zonalarining qisqarishi (shaharlarda 15–20% ga), suv tanqisligi va ekologik savodsizlik – madaniyatni rivojlantirishni talab etadi. Faylasuflardan biri qadriyatlarni «inson va tabiat o‘rtasidagi mustahkam bog‘» deb baholagan. O‘zbek qadriyatlaridan «tabiatni ehtiyot qilish» suv resurslarini bexayr ishlatmaslikni o‘rgatadi, urbanizatsiyada suv tejashga yordam beradi. Yana bir misol – «mehribonlik» qadriyati shaharlarda chiqindi chiqarish tartibini saqlashni targ‘ib qiladi. Prezident so‘zida: «Yangi O‘zbekistonda qadriyatlar asosida ekologik madaniyatni yuksaltirish – rivojlanishning muhim yo‘nalishi» deyilgan [2; 15]. Pedagog-faylasuf G.Ismoilova dissertatsiyasida talabalarda qadriyatlar orqali madaniyatni shakllantirish usullari ko‘rsatilgan. Bu misollar urbanizatsiyani barqaror qilish uchun qadriyatlarining zarurligini isbotlaydi.

Metodlar

Tahliliy-sintetik, taqqosiy va targ‘ibotiy usullar qo‘llanildi, Prezident hujjatlari va faylasuflar dissertatsiyalari tahlil etildi.

Natijalar.

Yangi O‘zbekistonda urbanizatsiyada ekologik madaniyatning ahamiyati katta. 2024 yilda shahar chiqindilari 30% ga ortgan, buni kamaytirish uchun 2030 yilgacha madaniyatni yuksaltirish konsepsiyasi tasdiqlangan [11; 12]. Qadriyatlar muhim o‘rin tutadi. «Har ishning o‘rni bor» qadriyati urbanizatsiyada chiqindi ajratishni targ‘ib qiladi.

Ekologik madaniyatni rivojlantirish natijalarsifatida quyidagilarni aytish mumkin. Ong oshadi, ifloslanish 25% ga kamayadi, yashil maydonlar 15% ko‘payadi [1; 16]. Faylasuflar ta’rificha, bu inson mas’uliyatini kuchaytiradi, urbanizatsiyani barqaror qiladi. Bugungi past madaniyat urbanizatsiya

“Ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga joriy qilishning muammo va yechimlari” mavzusidagi onlayn xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallar to‘plami. NamDU - 2026-yil 20-21-fevral

yuklamasini og‘irlashtirmoqda, qadriyatlar buni muvofiqlashtiradi. Takliflar: 1) Maktablarda qadriyatlarga asoslangan ekologik darslar; 2) Shahar loyihalarida «tabiat ehtiyoti» qadriyatini hisobga olish; 3) 2030 konsepsiyasiga muvofiq, qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi choralar. Bu natijalar barqaror urbanizatsiyani ta‘minlaydi.

Muhokamalar

O‘zbekistonda ekologik islohotlar faol. 2024 yilda greencities.uz platformasi ishga tushirildi, 8 ta avtomat stansiyalar o‘rnatildi. So‘nggi tadqiqotlar urbanizatsiya va madaniyat aloqasini ko‘rsatadi. Faylasuflar ekologik madaniyatni «qadriyatlar asosidagi tabiat munosabati» deb, urbanizatsiyani «shahar kengayishi va ekologik muvozanat» sifatida ta‘riflagan. Qadriyatlarning roli urbanizatsiyada yuqori hisoblanadi. «Mulknı sevish» shahar yashilligini oshiradi. X.Abdullaeva shahar madaniyati va muvofiqlikni bog‘lagan, N.Nishonova qadriyatlar orqali tarbiyani ta‘kidlagan. A.Malikov inson-tabiat qadriyatini ko‘rsatgan, G. Ismoilova dissertatsiyasida usullarni tahlil qilgan. Bu fikrlar qadriyatlarning urbanizatsiya kamchiliklarini yo‘qotishdagi rolini isbotlaydi. Islohotlar va tadqiqotlar bilan bog‘lib, qadriyatlarning dolzarbligi ko‘rinadi.

Xulosalar

Mavzu juda dolzarb, chunki urbanizatsiya O‘zbekistonda ekologik xavflarni oshirmoqda. Qadriyatlar madaniyatni rivojlantirib, urbanizatsiyani barqaror qiladi. Bu Yangi O‘zbekistonda ekologik muvofiq rivojlanishni kafolatlaydi.

Adabiyotlar va manbalar ro‘yxati

1. Iqtisodiy o‘sish va urbanizatsiya atrof-muhitga yuklamasi // Zamon.uz, 2025. – URL: <https://zamon.uz> (25.01.2026). [1; 25]
2. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 300 b.
3. Ekologik madaniyat va qadriyatlar // Ekomaktab.uz, 2019. – URL: <https://www.ekomaktab.uz>.